

příkladem neoklasicistního žánru v jeho díle jsou cykly madrigalů. Martinů se ke starým hudebním slohům vrací nejen madrigalovou formou, ale i velmi komorním vyzněním vlastně veškeré své vokální tvorby. Jako by chtěl prostý a s lidovým zpěvem příbuzný charakter svých skladeb postavit do kontrastu s mohutnou postromantickou tradicí, která v jeho době vládla a svým způsobem dodnes ovlivňuje českou sborovou scénu. Madrigal v podání Bohuslava Martinů nabízí osobní a niternou zpověď nad lidovým textem, oproštěnou od vnějškových emocí a od zbytečného patosu. Tři z madrigalů (*Bolavá Hlavěnka, Aj, stupaj a Chceme my se, chceme*) jsou psány v letech 1939 a 1948, v těžkých chvílích českého národa, další tři (*Tam z tej strany Dunaja, Ej, jeden hájek a Na tom světě*) patří do sbírky vydané na samém sklonku skladatelova života ve švýcarském azylu. Ve všech madrigalech vytušíme velkou lásku k zemi, která nakonec zůstala pro Bohuslava Martinů nedostupná. Pozoruhodný je zejména madrigal *Na tom světě*, který je komponovaný nad moralistním textem připomínajícím marnost a konečnost lidského života a svým průzračným zhudebněním se vlastně blíží hudebnímu minimalismu. Právě v tomto madrigalu si naplno uvědomíme jakousi duchovní čistotu a neokázalost hudby Bohuslava Martinů.

Posledním cyklem koncertu se dostáváme mnohem blíže postromantické hudební tradici. Dvě dvojice balad (op.19 a op.23) **Vítězslava Nováka** přinášejí hudbu plnou romantického patosu, dramatických situací a otevřených emocí. Místy v nich zaslechne ohlasy Dvořákových Moravských dvojzpěvů nebo Smetanových sborů. Jako geniální tvůrce atmosféry zde opět působí lidový text, díky němuž hudba zůstává svěží až dodnes. Novák předepisuje v doprovodu čtyřruční klavír a poměr dynamických znamének klavíru vůči sboru dokumentuje, že skladby byly psány pro velký sbor. Nicméně přeci v nich najdeme cosi jako ohlas staré hudby, Novák se jako ve většině svých kompozic pokouší o polyfonii. Klavírní doprovodné party jsou báječně napsané a hlavní měrou přispívají k ostrému ohraničení charakteru jednotlivých Novákových balad.

Program doplňují dvě skladbičky **Miroslava Raichla**, u kterých je souvislost se starou hudbu nejmarkantnější. *Milování bez vidání* přináší křesťalově průzračnou hudbu připomínající renesanční moteta a pětihlas s francouzským textem *Amours* je komponován jako pětihlasá polyfonie nad středověkým nápěvem. Obě skladby ukazují skladatelovu sílu na melodice a jsou oblíbeným programem na koncertech sborové hudby.

PŘIPRAVUJEME:

LEDEN 2009

SALVE REGINA

VÁNOČNÍ KONCERT

VICTORIA, GALLUS, HASSLER, GABRIELI

BŘEZEN 2009

STABAT MATER

POSTNÍ KONCERT

TŮMA, CALDARA, SCARLATTI, ZELENKA

ČERVEN 2009

PAPAE MARCELLI

DUCHOVNÍ TVORBA VRCHOLNÉ RENESANCE

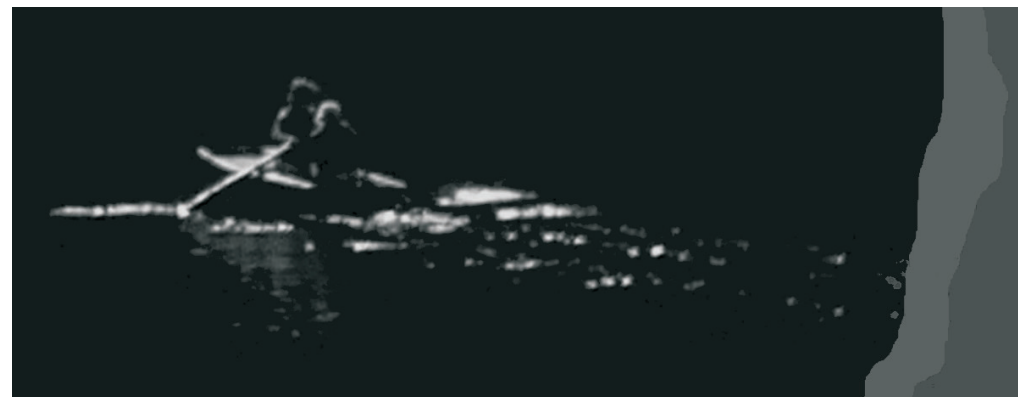
PALESTRINA, LASSUS, ALLEGRI

© Collegium 419, o. s.

www.collegium419.cz

Collegium 419

vokální soubor ♦

LÁSKA A SMRT

VOKÁLNÍ TVORBA ČESKÝCH AUTORŮ 20. STOLETÍ
OVLIVNĚNÁ MADRIGALEM A LIDOVOU MELODIKOU

VELKÝ SÁL PRAŽSKÉHO HLAHOLU, PRAHA, 5. LISTOPADU 2008, 19:30

Miroslav Raichl (1930-1998)
MILOVÁNÍ BEZ VÍDÁNÍ

Petr Eben (1929-2007)
LÁSKA A SMRT

Pod zeleným dubem
Galánečka moja
Stálá láska
Marné bránění
Bezpečnost
Slunečko zachodí
Utonulý

Bohuslav Martinů (1890-1959)
MADRIGALY (výběr)

Tam z tej strany Dunaja
Ej, jeden hájek
Na tom světě nic stálého
Bolavá hlavěnka
Aj, stupaj
Chceme my se, chceme

Miroslav Raichl
AMOURS

Vítězslav Novák (1870-1949)
DVĚ BALADY, op.19
na slova moravské lidové poesie

Ranoša
Zakletá dcera

DVĚ BALADY, op.23
na slova moravské lidové poesie

Vražedný milý
Neščasná vojna

Na dnešním koncertě představujeme hudební program, který je pro Collegium 419 tak trochu vykořením z obvyklého pole jeho zájmů. Snažili jsme se najít mezi díly českých hudebních skladatelů 20. století skladby, které nějak souvisejí s tradicí staré vokální hudby, a má tudíž smysl, aby byly interpretovány souborem, který se staré hudbě věnuje. Vodítkem k tomuto hledání byl krásný cyklus **Petra Ebena**, který stojí v čele dnešního programu. Petr Eben jej složil v roce 1958 a bez nadsázky můžeme tvrdit, že je to jeden z nejkrásnějších celků světské hudby u nás napsaných ve 20. století. Petr Eben v něm používá texty lidových písní, které svou čistotou a dramatickostí báječně slouží autorovu záměru. Vytvářejí v rámci jednotlivých částí nepatetické a přesto sugestivní, niterné a přesto velmi vášnivé drama. I proto nás příběhy, které zde Petr Eben zhudebňuje a velmi pečlivě řadí do logického cyklu, nemohou nechat bez pohnutí.

V úvodní skladbě *Pod zeleným dubem* roztíná smrt lásku právě v nejlepším a paradoxně tak potvrzuje její platnost navěky. Vždyť dva milenci, společně odcházející na smrt aniž by poznali odloučení, jsou dle textu shledáni šťastnými a hudba, byť trochu naříkající nad jejich zničenými nadějemi, vyznívá ve výsledku spíše smířlivě než tragicky. Ve velmi expresivní a harmonicky neklidné druhé větě cyklu mladík žárlivě útočí na svou milou a do jeho vášnivého obvinění ženský sbor vpadá se zvoláním „*šohajko*“, které v intervalu zvětšené kvarty zní skoro jako zaklínadlo. Třetí část, *Stálá láska*, má přímo mystickou atmosféru a lidový nápěv je v ní obohacen o nádherné chromatické změny, které ale v kontextu skladby nejsou nijak příkré a naopak podtrhují snovou náladu tiché noci zalité měsíčním světlem. V části *Marné bránění* Eben používá sborové unisono, které na počátku působí jako smutné vyzvánění zvonů. Pak ozvláštňuje skladbu sólovým duetem

sopránu a tenoru, přičemž oba hlasy předepisuje ve velmi vypjaté poloze, aby podpořil naléhavost jejich volání. Zde si uvědomíme vroucnost a krásu lidového textu: „*když se my dva mineme, mine se celý svět, mine se krajina*“. V páté části, žertovné a lehkomyšlné, se text samotné smrti furiantsky vysmívá. Střídáním *allegra scherzanda* (vesele, žertovně) a *tempa di marcia* (pochodu) vzniká jakési odlehčení v rámci cyklu před jeho nejzávažnějšími částmi.

Osmihlasá kompozice *Slunečko zachodí* se stává jakýmsi vrcholem celku. Má poměrně komplikovanou strukturu, hlasy jsou sestaveny do náročné polyfonie a rozpětí textu inspiruje Ebena k pečlivé práci se základním motivem, variacím a transpozicím. Námětem je smrt děvčete během žní, trochu tajemně se v textu praví, že „*slunečko a ta láska ji ukosila*“, což může znamenat to, že dívka pod srdcem nosila děťátko a přílišné vyčerpání během žní její tělo nevydrželo. Poslední část cyklu se jmenuje *Utonulý* a zde se Eben dostává na samou hranici možností vokální interpretace. Dílo je harmonicky nejhustší, v intervalech převažují zvětšené kvarty, umocňující dramatickosti situace a některé plochy hudby již můžeme označit spíše za témbrové, než tonální. Eben zde také používá zvukomalby na slovech „*zvonaři zvoňte*“, když pod naléhavým nářkem sopránu zvoní ostatní hlasy jako umíráček. Skladba místy svou komplikovaností připomíná varhanní skladby Petra Ebena a končí ve velikém vypjetí ve všech hlasech.

Bohuslav Martinů podobně jako většina autorů jeho doby ve své tvorbě prožívá různorodá období a přimyká se k různým trendům hudebního vývoje první poloviny 20. století. Významným proudem meziválečné hudby je neoklasicismus, tedy snaží se navrátit se před romantismus a oživit staré hudební formy a to nejen klasicistní, ale i barokní a renesanční hudby. Dobrým

RANOŠA

Zdalo se Ranoši na loži ležuci,
že Jaša utonul po vodě plynuci.
Že Jaša utonul, jak by ho viděla,
popatřitě lude, jak ho milovala.

Chodila Ranoša, po břehu běhala,
rybaky na pomoc po vodě volala:
Rybaře, rybaře, pro Boha živého,
či stě něviděli Jašanka mojeho?
Viděli, viděli, ale něživeho,
na prostředku vody mečem probiteho.

Rybaře, rybaře, na čluny sedajtě,
mojeho Jašanka na břeh vyrušajtě.
A hnedkaj rybaře čluny zarušali,
mileho Jašanka na břeh vyrušali.

Skočila Ranoša s břehu vysokého,
vydobyła ten meč z boku Jašového.
Meč ten vydobyła, sama se probila,
pohledněte lude, jak ho milovala.

ZAKLETÁ DCERA

Putovali hudci, tři švární mládenci,
putovali polem, rozmlúvali spolem.
Uhledli tam dřevo, dřevo jaborové,
dřevo jaborové, na husličky dobré.

Podme my ho s'tati, huslí nadělati,
budú z něho budú troje husle hlasné.
Ponýprv zarubli, dřevo zesinalo,
podruhé zaťali, dřevo zaplakalo,
potřetí zaťali, dřevo promluvilo:

Nerúbejte hudci, přešvární mládenci,
nejsem já to dřevo, jsem já krev a tělo.
Kořen vykopejte, otcí mě dodejte,
otcovi na radost a matce na žalost.
Ta mě zaklnula, dyž sem vodu brala,
ó, neščasná máti, kerá klne děti!

VRAŽEDNÝ MILÝ

Stójí Jano při potoce, eja hoj!
umývá si z krvi ruce, Bože mój!
Cos Janičku, cos porobil, eja hoj!
že sis ruce zakrvavil, Bože mój!

Postřílál sem holubičku, eja hoj!
co sedala v okénečku, Bože mój!
Ve dně v noci vrkútala, eja hoj!
mně smutnému spat nedala, Bože mój!
Nebyla to holubička, eja hoj!
než to byla frajirečka, Bože mój!

Jeď ty, Jano, v čiré pole, eja hoj!
co tam vidíš, všecko tvoje, Bože mój!
Viděl on tam dvě horičky, eja hoj!
a to byly šibeničky, Bože mój!

NEŠČASNÁ VOJNA

Hrajú, trubjú i bubnújú,
vojáčkové mašírujú.
Téže já bych mašíroval,
dyby mi kdo koňa sedlal.

Starší sestra uslyšela,
bratrovi koňa sedlala,
ta prostřední šablu dala,
ta nejmladší zaplakala.
Neplačte sestry, neplačte o bratra,
a on přijde za tři léta.

Už tři léta pomíjajú,
sestry bratra vyhlídajú.
Všecí páni z vojny jedú,
mého bratra koňa vedú!
Ptám se já vás, páni milí,
kde ste mého bratra děli?
Na francúzském na pomezí
tvého bratra hlava leží,
leží, leží porubaná,
podkovama rozšlapaná.

COLLEGIUM 419

SOPRÁN 1: IRENA ČÁPOVÁ, HELENA RICHTEROVÁ, HELENA VORÁČOVÁ
SOPRÁN 2: MILOSLAVA FOUSKOVÁ, ANEŽKA MIŠOŇOVÁ, RENATA PUŠOVÁ

ALT 1: ANNA BEČVÁŘOVÁ, KATEŘINA FLORIÁNOVÁ j.h., EVA TRUNDOVÁ
ALT 2: DITA BRÁZDILOVÁ, DANIELA JAVORČEKOVÁ, JANA PEICHOVÁ j.h.

TENOR 1: PAVEL ADÁMEK, JAN DOLEŽAL, VÍT JIRÁSEK
TENOR 2: PETR DYRC, PAVEL PISK

BAS 1: MARTIN FLORIÁN, JAN HARTINGER, LUDĚK KUDLÁČEK
BAS 2: PAVEL HOSPODÁŘ, LUKÁŠ ROUS

KLAVÍR:

ŠÁRKA BUDÍNSKÁ, VERONIKA PTÁČKOVÁ

PROVEDENÍ ŘÍDÍ:

ČENĚK SVOBODA

MILOVÁNÍ BEZ VÍDÁNÍ

Milování bez vídání
je jako noc,
je jako tmavá noc bez svítání.
A vídání bez mluvení jak černý lán,
je jak černý lán bez osení.

POD ZELENÝM DUBEM

Pod zeleným dubem
milovali se dva, ach ouvej.
Padlo na ně dřevo,
zabilo je oba, ach ouvej.

A to dobře událo,
že je oba zabilo,
nebudou se trápit
jeden bez druhýho, ach ouvej.

GALÁNEČKA MOJA

Galánečka moja, ty jsi moja zrada,
keby mňa zabili, ty bys bola ráda.
Keby ťa, šohajko, pred námi zabili,
naše dvére by sa na černo zbarvily.
Na černo zbarvily, aby byly čierne,
že ťa milovalo mé srdénko verné.

STÁLÁ LÁSKA

Svíť, měsíčku jasný, nezacházej ještě,
že je můj holeček na daleké cestě,
na daleké cestě mezi rovinama,
to sám Pán Bůh soudí, co je mezi náma.

Mezi náma dvěma láska nejstálejší,
ta nám bude trvat do smrti nejdelší.
Do smrti nejdelší láska bude trvat,
až budou skřívánci o Vánocích zpívat.

Skřívánci zpívali, můj milý nepřišel,
snad se na mne hněvá,
snad na mne zapomněl.

MARNÉ BRÁNĚNÍ

Kečkametská brána pekně malovaná,
prečo ti, milý muoj k nám choděvat bránia.
Něbrante, něbrante, nám se sobrat dajte,
my se dva lubíme, sobrat se musíme.

Ked se my mineme, mine se celý svet,
jako by odpadol s červenej růži kvet.
Ked se my mineme, mine se krajina,
jako by odpadol lístok z rozmarína.

BEZPEČNOST

Ej, když jsem nezahynul,
když ta vojna byla,
taky nezahynu, když už pominula.

Když jsem nezahynul
mezi Rakušany,
taky nezahynu mezi svými pány.

Když jsem nezahynul
na francouzských lukách,
taky nezahynu
mé panence v rukách.

SLUNEČKO ZACHODÍ

Slunečko zachodí za keř malinový,
zkažte tam dobrou noc mému frajerovi.
Zkazuje, zkazuje, ale ne na dlúze,
je tuze nemocná, do večera umře.

Už nám tá děvinka, už nám zahynula,
slunečko a tá láska ju ukosila.
Žala milá, žala, zralé žito žala,
ale ju nezralú, smrtolka zežala.

UTONULÝ

Brodil Janko koně v Polanskej dolině,
koníčky nad vodú, Janíček pod vodú.
Koníčky řehtali, jako by plakali,
Janíčka hledali.

Milá nemeškala, k rybářom běžala:
Rybáři, rybáři, zatahujte moře,
utopilo se mi potěšení moje.

Ponajprv zatáhli, klobúček vytáhli,
podruhé zatáhli, širáček vytáhli,
potřetí zatáhli, Janóška vytáhli,
toli je ta ryba mému srdci milá?

Milá nemeškala, k zvonářům běžala:
Zvonaři, zvonaři, zvoňte na vše strany,
utopilo se mi moje potěšení.

Milá nemeškala, k stolařům běžala:
Stoláři, stoláři, dělajte mi truhlu,
velikú, širokú, co dvě do ní lehnú,
milý se svú milú.

Milá nemeškala, k hrobařům běžala:
Hrobaři, hrobaři, ukopte mi jamu,
velikú, širokú, co dvě do ní lehnú,
Janóšek a i já, lehneme oba dvě.

TAM Z TEJ STRANY DUNAJA

Tam z tej strany Dunaja,
tam se chlapci scházíjú
a sobě hádky dávajíú.
Kdo ten Dunaj přeplove,
ten to děvče dostane, heja hej!

A ten šohaj, mladý pán,
podepřel si své boky
a pluje v Dunaj hluboký.
A dyž ku koncu doplaval,
vesele si zaspíval, heja hej.

Hoja, chlapci, tak zpívejte vesele,
už to děvče moje je!

EJ, JEDEN HÁJEK

Ej, jeden hájek, dva hájíčky zelené,
ej, kdo vás bude dneska večer milovat,
moje líčka červené?

Ej, škoda těba, škoda mňa,
škoda těba nastokrát,
ej, nechťelas ně otevřít,
nechalas ňa venku stát.

NA TOM SVĚTĚ NIC STÁLÉHO

Na tom světě nic stálého,
on je všecek márný,
moje leta taky idú rovně s hodinami.
A dyž přijde amen, složá na mne kámen,
duša v skrušenosti
půjde do věčností na examen.

Tentokráte se každý doví,
jaké to tam bude.
Budem-li mět dobré skutky,
dobře nám tam bude.

Ale ty zlé skutky,
ty nás budú hrýzti po všechny věky.
Ale ty zlé skutky, to budou zármutky
až po všechny věky, amen.

BOLAVÁ HLAVĚNKA

Hlavěnka mě bolí,
srdéčko ve mně hrá,
že můj šohajíček, jinó panenka má.

Jinó panenka má, jiné dary nosí
a já mám nádejú, že on mne odprosí.

Že on mne odprosí
na kolínka klekne,
nebude na tom dost,
ještě klobók smekne.

Nesmeké synečko,
nesmeké klobóka,
ať lidi neřeknú, že sú boží muka.

Že sú boží muka, co na poli stojí,
že za mnó pacholek, černoooké chodí.

Černoooké chodí,
pod okýnkem sedá,
dyž na mne pohlédne,
srdce mi usedá.

AMOURS

Amours, amours,
tant tu m'y faitz de mal la nuit et le jour
sans prendre nil es-bat.
Amours, la depuis quinze jours
j'ai fais cent mille tours tant de mal
pour trouver le moyen
et sine puis tenir ma mie
a mon plaisir une heure seulement.

Quand je la voy par devant
moy passer si doucement,
ja la laisse embrasser en lui disant.
Amye jai au coeur un grand soucy
de vous loy autant aimer.
Mais belle votre amour me blesse
nuit et jour mais m'y fault endurer.
Rossignolet qui chantes au vert buisson
va a ma mie lui dire
une chanson tres amouusement
qu'elle entende raison
ma mie le jour viedra que mon coeur
jouira de vous a son plaisir.

AJ, STUPAJ

Aj, stupaj, stupaj
můj koníčku na most,
abychme dojeli k mojí milé na noc.
Aj, stupaj, stupaj můj koníčku vrané,
abych já se dostal do cizího kraje.

Do cizího kraje, do cizí dědiny,
aby o mně lidi dycky nemluvili.
Stupaj, stupaj můj koníčku na most,
abychme dojeli k mojí milé na noc.

CHCEME MY SE, CHCEME

Chceme my se, chceme, ale potajemně,
neznaj se, děvčico, mezi ludma ke mně.
Jak se nemám znáti, dyž to ludé vědá,
dyž tvé modré oči dycky po mně hledá.

Našel sem oříšek mezi vinohrady,
pověz mně, má milá, máme-li se rádi?
My se rádi máme, ale potajemně,
nehlas se má milá mezi ludma ke mně.
Šak já sa nehlásím, ani neraduju,
ví Pán Bůh nebeský, čí já žena budu.

Lásko, lásco,
tolik bolesti mi působíš ve dne v noci,
když se s tebou nemohu milovat.
Lásko, nešťastný jsem
dva týdny chodil kolem tebe
a způsobil si tolik bolesti,
aniž jsem mohl svou milovanou držet
aspoň hodinu v náručí.

Když ji vidím chodit před sebou,
jak se nechá něžně
objímat někým jiným,
rád bych jí řekl, že mě velmi trápí,
když jí vidím tolik milovat někoho jiného.
A že její láska mě zraňuje
dnem i nocí, ale musím trpět.
Slavíčku, který zpíváš v zeleném keři,
leť a zaspívej mé milé
píseň tolik zamilovanou,
aby slyšela, že přijde den,
kdy se oddá mé lásce
a mé srdce zaplesá radostí.